

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ

Досліджуються основні передумови, складові компоненти та результати створення і функціонування механізму формування суспільного добробуту на регіональному рівні в умовах авторитарної та ліберальної ідеологій в різні періоди їхнього існування. Проаналізовано причини та наслідки застосування і тривалої стійкості даних підходів в умовах формування ринково орієнтованої економічної системи. На основі проаналізованих даних обґрунтовується не лише нездатність даних інструментів в незмінному стані ефективно забезпечувати формування суспільного добробуту різних регіонів, але й їхню спрямованість на поглиблення проблем у даній сфері.

Ключові слова: суспільний добробут, економіка регіону.

Постановка проблеми і актуальність теми. Механізм формування суспільного добробуту регіону включає форми, методи і засоби задоволення різноманітних потреб на регіональному рівні які, по суті, являють собою механізм функціонування регіональної економіки. Ключовим елементом даного механізму є удосконалення існуючих або застосування нових, більш раціональних форм задоволення різноманітних потреб, які сприяють підвищенню його ефективності. Це виступає об'єктивною основою розвитку всієї системи добробуту сучасного суспільства. Такий підхід дає змогу забезпечити оптимальне поєднання особистих інтересів, інтересів колективів, різних соціальних груп з економічним інтересом регіону і, отже, використати їх як рушійну силу зростання економіки.

Аналіз останніх досліджень. На сьогоднішній день проблема забезпечення ефективності процесів формування суспільного добробуту в умовах різних економічних систем усе частіше стає предметом наукових пошуків учених економістів. Серед публікацій по даній проблемі, які з'явилися в останні роки в Україні, безумовно слід виділити ряд праць А.Чухна, М.Чумаченка, В.Геєця, В.Савчука, С.Ковальчука. Проте в цих публікаціях майже не приділяється уваги практичному досвіду формування суспільного добробуту окремих регіонів виключно ліберальним чи авторитарним шляхом у процесі становлення і розвитку національних економік сучасних розвинутих країн.

Постановка завдання. У даному дослідженні ми ставимо собі за мету проаналізувати історичну ретроспективу особливостей формування суспільного добробуту окремих регіонів у сучасних країнах у період існування в них

командно адміністративної економіки чи ринкової економіки досконалої конкуренції. Після цього ми запропонуємо своє бачення наслідків запровадження в Україні механізмів формування суспільного добробуту окремих регіонів на основі виключно авторитарного чи ліберального підходів.

Результати дослідження. Найпростіший засіб формування суспільного добробуту окремих регіонів - введення жорсткого державного контролю за економічною діяльністю різних суб'єктів, зокрема за міжрегіональним перерозподілом ресурсів. Даний перерозподіл у колишньому СРСР здійснювався з метою якнайміцнішого "зв'язування" економік окремих регіонів через забезпечення максимальної кількості економічних взаємозв'язків між окремими регіонами, особливо найбільш віддаленими. Очевидно, що дані взаємозв'язки далеко не завжди відповідали вимогам раціональності, внаслідок чого даний підхід однозначно не сприяв максимізації суспільного добробуту окремих регіонів. Наприклад, на думку деяких авторів, соціалістична економіка розвивалася відносно незалежно від рішень державних органів, бо вже в 30-ті роки народне господарство було надто складним для оптимального управління з єдиного центру, внаслідок чого внести корективи у пропорції економічної системи країни в цілому та на менших економічних рівнях можна лише шляхом довготривалих цілеспрямованих зусиль.[1,с.9]

Для подолання величезної кількості швидко нагромаджуваних проблем регіонального розвитку, які були покликані забезпечувати ефективно поєднання процесів територіального та галузевого розвитку в рамках окремих економічних регіонів на принципах комплексності. Комплексність (у перекладі з лат. - зв'язок,

сполучення) в енциклопедичному тлумаченні означає сполучення, сукупність предметів, явищ або властивостей, що утворюють одне ціле. За означенням академіка М. Паламарчука, "комплексність означає взаємозв'язки, взаємозумовленість окремих елементів, компонентів об'єкта дослідження..., передбачає, наприклад, розвиток різних виробництв, їх поєднання на конкретних територіях у відповідності з необхідністю найкращого використання наявних ресурсів, задоволення економічних потреб суспільства з мінімальними витратами. Різноманітність компонентів, галузей лише зовнішній прояв комплексності. Однак передусім вона - наслідок взаємозв'язків і взаємообумовленостей." [2, с.37] Конкретизуючи дане визначення, можна сказати, що "комплексність регіональної економіки отримує своє вираження в пропорційному високоефективному розвитку всіх її елементів, забезпечуючих міцну стану та синхронність фаз відтворюючого процесу." [3, с.70] Тому інколи рівень комплексності розглядають з погляду кооперування, комбінування та структурно-технологічної збалансованості [4, с.84]. Отже, регіональна комплексність - не просто цілісність (у розумінні об'єктивної не розчленованості, не роз'єднаності). Це найвищий прояв регіональної цілісності, бо передбачає цілком певне, взаємопов'язане, взаємодатне сполучення виробництв і елементів інфраструктури в межах регіону.

Проте дана політика Раднаргоспів не принесла очікуваних результатів, що пояснюється декількома причинами. По-перше, Раднаргоспи не отримали необхідної повноти влади, оскільки залишалися в основному дорадчо-консультативним органом. По-друге, не ставилася за мету ліквідація багатьох непотрібних міжрегіональних зв'язків. І, по-третє, всюдисуще державне втручання і контроль, за визначенням очевидно не може бути ефективним. Крім того, "все повніша реалізація регіонального ефекту управління передбачає подальший перегляд усталеного уявлення про комплексність розвитку регіонів як поєднання лише економічного і соціального розвитку..., зміст поняття "комплексність" розвитку регіону повинен бути доповненим ще... демографічним і матеріально-просторовим аспектами розвитку." [5, с.25-26]

На жаль, незважаючи на це, в сучасних умовах досить часто спостерігається бажання зберегти і, при можливості, розвивати економіку окремих регіонів у тому стані, який склався в авторитарний і, частково, поставторитарний період, тобто зберегти статус-кво. Даний підхід передбачає повільний перехід до ринкової економіки з

максимально можливим збереженням теперішнього стану речей. Орієнтація на формування суспільного добробуту окремих регіонів таким чином базується на припущенні, що владні органи (як регіональні, так і державні - в межах компетенції кожного з них) можуть підтримувати сформовану структуру власності та контролю, зберігати існуючі соціальні блага і водночас забезпечувати рух регіону в напрямку до ринкової економіки. Аби зменшити закриття неефективних підприємств та звільнення працівників, їм надається відчутна підтримка, завдяки якій вони далі функціонують, забезпечують робочі місця, незважаючи на низький обсяг збуту та збитки, тобто підтримка підприємств неефективного сектора здійснюється за рахунок перекачування ресурсів від ефективних виробників через регіональну бюджетну систему і відповідним чином використовуючи надані регіону асигнування з держбюджету. До таких високодоходних секторів часто, зокрема, відносять розробку природних ресурсів, металургію (особливо кольорову), банківську справу, розпорядження земельними ресурсами (перш за все в містах і близько розташованих до них зонах), нерухомість (контроль за ринками, ліцензування відповідної діяльності), торгово-посередницьку діяльність (особливо можливість відкриття мережі магазинів з тими чи іншими монопольними правами в даному регіоні), виробництво ряду товарів народного споживання, конкурентоздатних у порівнянні з імпортом, і з широким ринком збуту (в сьогднішніх умовах це товари з низьким коефіцієнтом еластичності по ціні та, як правило, захищені від імпортової конкуренції значними митними тарифами). Дана підтримка існує у вигляді прямих субсидій та податкових пільг неефективним підприємствам.

Існує, як мінімум, дві причини, що визначають проведення адміністрацією такого курсу: по-перше, підприємства неефективного сектора досить часто мають значний політичний вплив і користуються великими симпатіями зі сторони властей - адже до цього сектора відносяться підприємства, які ще недавно вважались предметом гордості вітчизняної промисловості (багато підприємств машинобудування, ВПК), і, по-друге, в цьому секторі досить часто зосереджена значна частина трудових ресурсів і немала частина соціальної сфери. Щоб зберегти такий рівень витрат стосовно ВВП, необхідно або підтримувати великий дефіцит бюджету, або збільшувати ставки податків.

До переваг даного підходу належить підтримка стабільного рівня офіційної зайнятості в короткостроковому періоді. Субсидування підприємств дає змогу уникнути тимчасового

різкого спаду виробництва, яке сталося б внаслідок ліквідації пільг. Відповідно така політика дає змогу уникнути масштабних звільнень державних службовців і зберегти робочі місця на нежиттєздатних підприємствах. Крім того, збереження статус-кво зменшує соціальну напругу і політичний тиск. Проте можна сказати, що підтримка даного рівня суспільного добробуту окремих регіонів та країни в цілому здійснюється за рахунок майбутнього економічного зростання. Економічний розвиток шляхом збереження "статус-кво" "при всій впертості і наполегливості прихильників його проведення міг лише відсунути в часі системно-критичний стан економіки. Підтримка неефективного виробництва, а також фінансування великого державного споживання зумовлюють погіршення довгострокових перспектив економічного зростання. Зокрема, офіційний рівень зайнятості може вводити в оману. Зростання заборгованості із заробітної платні означає, що підприємства регіону неспроможні платити своїм працівникам. За таких обставин зайнятість не є таким вже благом для працівника. Якщо підприємства, які користуються пільгами не можуть оплачувати найману працю, то такі працівники навряд чи створюють велику додану вартість. Підтримуючи зайнятість у непродуктивних галузях, держава перешкоджає переміщенню працівників у ті сфери діяльності, де вони можуть створювати більшу додану вартість.

Звичайно, що в цій моделі регіональна адміністрація може в тій чи іншій мірі, прямо чи не прямо підтримувати й ефективний сектор, зокрема за допомогою сприятливої бюджетної політики, заходів в області приватизації, підтримки конкуренції в регіоні, стимулювання розвитку інфраструктури. Проте, забезпечення довготермінової стабільності та зростання буде досягнуто тільки тоді, коли, по-перше, до ефективного сектора будуть відносити підприємства, які здатні забезпечити виробництво продукції, конкурентоздатної у віддаленій перспективі як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках, і, по-друге, перестане існувати підтримка неефективних підприємств.

Отже, можна сказати, що формування суспільного добробуту окремих регіонів шляхом збереження статус-кво представляє інтереси підприємств, а не людей. Кошти, які можна було б спрямувати на захист найвразливіших груп населення, потрапляють до рук тих, хто має політичний вплив. Субсидії та податкові пільги, які держава надає неефективним підприємствам вигідні лише їхнім власникам та керівникам. Таке привілейоване становище підприємств не допомагає робітникам, які не отримують платні,

хоч і не припиняють працювати. Так само субсидії та пільги шкодять споживачам, які не можуть купити потрібні їм товари і послуги, оскільки ресурси надходять до збиткових підприємств. Не одержують користі від такої політики і власники та працівники прибуткових підприємств, які змушені платити високі податки за утримання своїх збиткових сусідів.

Багато вчених до ХХ століття однозначно вважали ринковий механізм одним із найгеніальніших витворів людської цивілізації, так як формування суспільного добробуту окремих на його основі, тривалий час забезпечувало ефективний розподіл ресурсів та стійке економічне зростання. Реальна економічна практика ХХ століття, пов'язана із поглибленням соціальної нерівності, виникненням і розвитком обширних і глибоких економічних криз, привела до думки про необхідність активного державного регулювання ринкової економіки. Після цього економічна думка розвивалася між цими двома полярними підходами, по чергово зміщуючись на користь одного з них. У сьогоденній Україні, в умовах формування і розвитку основних елементів ринковоорієнтованої економічної системи дуже часто пропонуються радикальні заходи, пов'язані з орієнтацією виключно на один із вищезгаданих полярних підходів. Правильне розв'язання даних проблем виступає визначальною умовою досягнення ефективності здійснюваних реформ. У цих умовах важливу роль відіграє дослідження можливостей даних підходів, особливо, ринково-ліберального, забезпечувати ефективно формування добробуту різних суб'єктів, зокрема на рівні регіону.

В умовах ринкової економіки всі проблеми формування суспільного добробуту окремих регіонів вирішуються на основі міжрегіонального поділу праці, що базується на теорії порівняльних переваг, через вільне, нічим не обмежене, переміщення ресурсів, оскільки в даній системі проблема розподілу деякого обмеженого об'єму наявних у суспільства (на національному, регіональному чи локальному рівні) ресурсів, вирішується через механізм внутрішньогалузевої та міжгалузевої конкуренції.

Ринковий спосіб розв'язання проблем формування суспільного добробуту окремих регіонів можна назвати експортноорієнтованим. Експортноорієнтоване формування суспільного добробуту окремих регіонів націлене на спрямування ресурсів у виробництво тих товарів і послуг, щодо яких виробники даного регіону мають переваги перед конкурентами на національному та світовому ринках. Ряд авторів підкреслюють, що "проведення структурної перебудови повинно передбачати формування

такої спеціалізації регіонів, яка б відповідала сучасним вимогам науково-технічного прогресу і ресурсному забезпеченню, мала експортну орієнтацію" [6, с.5-6]. Даний підхід зменшить вартість товарів і послуг для споживачів, підвищить шанси регіону на успіх на світових ринках, максимізує економічне зростання, зайнятість та добробут.

Проте глибока спеціалізація далеко не завжди прогресивна. Зокрема, коли ця спеціалізація дуже вузька або відноситься до видобутку чи виробництва сировини, первинних напівфабрикатів, заготівлі та первинної переробки сільськогосподарської продукції, регіону загрожує небезпека стати звичайним сировинним придатком. Крім того, експортний сектор може розширюватися і без розвитку інших сфер економіки, оскільки він стимулюється зовнішнім попитом. При всій його значимості, зовнішній попит не в стані досягати цілей становлення господарського цілого і внутрішнього ринку та пізніше може бути надзвичайно складно усунути замкнене коло експортної залежності, коли імпорт капіталу обслуговує експорт товарів, виробництво яких не зачіпає інші галузі економіки.

Отже, потрібно застерегти від сподівань або ілюзій щодо можливостей ринку швидко оптимізувати розміщення продуктивних сил і, особливо, забезпечити створення цілісних регіональних систем, зокрема, в умовах переходу від командно-адміністративної системи господарювання до ринку і глибокої економічної кризи. Ринкові механізми, очевидно, не забезпечуватимуть досягнення цілей, реалізація яких має довготерміновий характер. Проте саме за такою моделлю до середини минулого століття відбувалася формування суспільного добробуту в країнах з економічними системами ринкового типу.

Дані негативні висновки щодо можливостей ринкової економіки забезпечити ефективне формування суспільного добробуту різних регіонів підтверджуються також і статистичними даними. Особливо яскравим прикладом у даному випадку виступають результати проведеного нами аналізу розвитку регіонів у декількох країнах, які входять до групи країн, що розвиваються, на початку другої половини ХХ століття [7, с.302-493]. Для даних країн у той час характерною була наявність від одного до трьох регіонів, рівні розвитку яких у кілька разів перевищували рівні розвитку усіх інших регіонів.

В Аргентині [7, с.302,305] за обсягом умовно-чистої продукції промисловості в розрахунку на особу в 1946 році чітко виділяються два регіони Прирічний і Південний, у яких даний показник у 2-4 рази перевищує аналогічний показник по трьох

інших районах. Проте Південний район є мало заселеним і, відповідно, погано освоєним. Унаслідок цього за обсягом умовно-чистої продукції на 1 км² Прирічний район перевищує усі інші райони в 10-30 разів.

У Бразилії [7, с.318,320] в 1952 році валова продукція промисловості (в розрахунку на одну особу) в двох найбільш розвинених районах Південному і Східному перевищує даний показник по інших трьох районах відповідно в 6-10 і 3-5 разів, крім того в самому Південному районі даний показник перевищує аналогічний показник Східного району майже у два з половиною рази. Варто також зазначити, що структура галузей промисловості в даних районах відносно рівномірна на відміну від інших районів, де, як правило, відносно успішно розвиваються лише дві-три галузі.

У Туреччині [7, с.492-493] чітко виділяються наступні групи регіонів: Фракія та побережжя Мармурового моря, Південно-Західна Анатолія й Егейський район, Чорноморське та Середземноморське побережжя і Центральнo-гірська Анатолія, Центральна Анатолія, Східна і Південно-Східна Анатолія. У регіонах кожної з груп даного переліку обсяги валової та умовно-чистої продукції обробної промисловості перевищують аналогічні показники регіонів наступної групи в два-три рази.

Звичайно, можна сказати, що причиною такого стану справ є те, що дані країни не відносяться до країн з високорозвинутою економікою ринкового типу. Але й у країнах з розвинутими ринковоорієнтованими економічними системами стан справ із забезпеченням рівномірного формування суспільного добробуту різних регіонів в середині ХХ століття теж був далеко не кращим [15]. Крім того, нерівномірність економічного розвитку регіонів в цих країнах по мірі їхнього розвитку навіть збільшувалася. Для обґрунтування даного твердження можна використати, наприклад, економіку Фінляндії. У 1908 році валова цінність продукції промисловості і кількість сільських торговців в найбільш розвинутих регіонах переважали аналогічні показники в найменш розвинених регіонах відповідно у 3-6 разів і 1,5-2 рази [8, с.1,4,34,155]. Майже через половину століття в 1953 році розрив між найбільш і найменш розвиненими регіонами Фінляндії за обсягом валової продукції промисловості в розрахунку на особу складає вже від декількох десятків до декількох сотень разів, а за обсягом валової продукції промисловості в розрахунку на 1 км² - узагалі в декілька десятків тисяч разів [7, с.499,502].

Аналогічну ситуацію можна спостерігати на

прикладі економіки Канади. У 1933 році рівні розвитку окремих провінцій Канади за показником валової продукції народного господарства в розрахунку на особу відрізняються між собою в 1,5-2,5 рази [9,с.394-395]. У 1953 році різниця між найбільш і найменш розвиненими регіонами Канади за обсягом чистої продукції господарства вже майже досягає чотирьох разів [7,с.410,412]. Особливу увагу звертає на себе також, по-перше, різка незбалансованість економіки більшості регіонів Канади за співвідношенням сільського господарства, обробної промисловості та інших галузей народного господарства, і, по-друге, явна відсутність видимих змін у напрямку подолання даної незбалансованості протягом досліджуваного періоду.

Неспроможність ринковозорієнтованих економічних систем забезпечувати вирівнювання економічного розвитку окремих регіонів і ефективну реалізацію їхніх економічних інтересів підтверджується і статистикою економічного розвитку лідера серед країн з ринковозорієнтованою економікою - Сполучених Штатів Америки. У 1840 році національний дохід в розрахунку на одну особу в найбільш і найменш розвинених районах відрізняється в 2 рази [10,с.18-19]. У 1914 і 1929 роках сума виробництва обробної промисловості в розрахунку на одну особу в штатах найбільш розвинених районів перевищує аналогічний показник для штатів з найменш розвинених районів відповідно в 5,5 і 4 рази, а сума виробництва обробної промисловості в розрахунку на 1км² - в 155 і 147 разів [9,с.438,439,450,451]. А в 1947 році дана різниця для умовно-чистої продукції обробної промисловості на одну особу і на 1 км² складає відповідно 4,7 і 208 разів [9,с.441,446].

При втіленні експортнозорієнтованої моделі в умовах України в першу чергу необхідно звернути увагу на те, що при цьому "відбувається явище, аналогічне тим, які відомі з економічної (і не тільки економічної) історії: принципово новий феномен, який поширюється за умов соціальних диспропорцій, тільки посилює їх, і вже пізніше, коли суспільство "перетравлює" нові для себе реалії, створюються механізми соціальної адаптації та "м'якшого" суспільно-економічного перерозподілу благ" [11,с.13].

Тому в наших умовах дана модель у короткотерміновому періоді в першу чергу вимагатиме збільшення витрат на соціальні цілі [16]. Значна кількість неефективних підприємств, при знятті захисних бар'єрів не витримають конкуренції і будуть реструктуризовані або закриті. Для мінімізації соціальної ціни таких змін, владні органи повинні надавати допомогу безробітним (виплати по безробіттю, сприяння перекваліфікації

та пошукам нового робочого місця). Проте, саме "поліпшенню інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні та формуванню відповідних регіональних механізмів цієї діяльності в умовах ринку сприятиме... зміщення акцентів у пріоритетах бюджетної політики на користь експортноорієнтованих галузей і підприємств" [12,с.44]. У таких умовах "зовнішньоекономічні зв'язки повинні (підкреслено нами - авт.) прийняти характер внутрішньо-організованого, інституційно-оформленого, стійкого, стабільного і динамічного відтворювального організму, - в іншому випадку, - внутрішнє виробництво представлено у вигляді мало контактуючих між собою господарських одиниць" [13,с.166]. У довготерміновій перспективі, після того як уряд створить сприятливий підприємницький та інвестиційний клімат, буде відновлено економічне зростання, що приведе до створення нових робочих місць.

Очевидно, що виграш бюджету від реалізації експортно-орієнтованих інтересів теоретично може перевищити витрати на соціальний захист звільнених робітників, цей вид соціальної допомоги майже завжди є дешевшим, ніж захист неефективних виробництв, особливо в тому випадку, коли врахувати, що такі виробництва знищують вартість, а не створюють її. На жаль, бюджетні втрати, пов'язані з реалізацією експортно-орієнтованих інтересів будуть відчутними з самого початку цієї реалізації, тоді як переваги даного напрямку розвитку можуть виявитися лише з часом [15, 16]. Крім того, ці переваги будуть відносно нетривалими та незначними, якщо дана модель буде базуватися в основному на експорті природної сировини та продуктів її первинної обробки, про що ми уже згадували вище.

На фоні невисокого рівня ефективності проаналізованих моделей в умовах перехідної економіки в Україні значного поширення набувають інтереси, спрямовані на формування в максимальній мірі самодостатньої економіки, як на рівні всієї держави, так і на рівні окремих регіонів чи їхніх частин. Такі інтереси можна було б назвати імпорто-заміщуючими.

Імпорто-заміщуючі інтереси передбачають створення на території регіону підприємств по виробництву якнайбільшої кількості видів продукції. Формування таких інтересів базується на трьох основних припущеннях. По-перше, вважається, що чим більше необхідної для внутрішнього споживання продукції виробляється на території регіону, тим менше регіон буде залежним від ситуації в інших регіонах, наприклад, деякі автори стверджують, що необхідно, щоб промисловість і сільське господарство "були у змозі задовольнити потреби населення в основних

продуктах харчування і щоб доля регіону у виробництві продовольчих ресурсів постійно зростала." [14, с.91] По-друге, при споживанні продукції, виготовленої в даному регіоні, не потрібно здійснювати витрати на транспортування, а отже - зменшується ціна. По-третє, всі світові ринки на сьогоднішній день є чітко поділеними і вступ нових виробників на них є майже неможливим, а тому реалізація інтересів імпорто-заміщуючого розвитку є єдино можливим засобом розширення виробництва і зайнятості.

Звичайно, що в таких умовах виникатиме необхідність в захисті окремих підприємств від конкуренції закордонних та національних виробників, тобто в протекціонізмі. Захист від зовнішньої конкуренції можна забезпечити різними способами, зокрема впроваджуючи тарифні та нетарифні обмеження. Захист від внутрішньої конкуренції здійснюють фіскальними (податкові пільги та субсидії) квазіфіскальними (допомога в отриманні банківських кредитів) та нефіскальними (складна та заплутана система контролю та регулювання) інструментами.

Отже, реалізація імпорто-заміщуючих інтересів на першому етапі в значній мірі спрямована на захист регіонального виробництва. Тому в початковому періоді вона досить часто є успішною. Стимулюються інвестиції, зокрема і іноземних інвесторів, які хочуть проникнути за тарифну стіну, відновлюють діяльність старі заводи, з'являються нові підприємства і створюються робочі місця. Тарифне та імпордне мито стають важливим джерелом доходної частини бюджету.

Проте внаслідок неефективності внутрішнього виробництва та високих імпортних тарифів це благо може легко пережити вища ціна споживчих товарів. Крім того, збільшення виробництва не завжди трансформується в економічне зростання. Збільшення виробництва, яке неефективно використовує виробничі ресурси, не можна вважати зростанням. Протекціоністські заходи (особливо щодо захисту від внутрішньої, міжрегіональної конкуренції), що їх чиновники зазвичай здійснюють на власний розсуд, перетворюють такий фактор фінансового успіху підприємства, як доступ до посадових осіб та спеціальні пільги на багато важливіший, порівняно з ефективністю виробництва та збуту. Створення неформальних зв'язків з владними регіональною та національною елітами, які можуть забезпечити захист від конкуренції шляхом надання пільг, стає найважливішим завданням керівників. Однак відсутність конкуренції призводить до зниження ефективності виробництва та погіршення якості продукції, що вимагає дедалі більшого захисту, ціна якого

непінно зростає, тобто зростає навантаження на державний бюджет і збільшується його дефіцит.

Імпорто-заміщуючі інтереси можуть спрацювати в короткотерміновому періоді, але їх негативні наслідки з часом обов'язково виявляться. Протекціонізм досить швидко вичерпує свій потенціал, а підприємства стають збитковими, оскільки місцеві дрібні виробники з часом, по мірі розвитку інфраструктури і міжрегіональної торгівлі, будуть витіснені крупними спеціалізованими виробниками з інших регіонів, що є звичайним результатом зростання продуктивності внаслідок спеціалізації. Внаслідок цього виникає заборгованість із заробітної плати, скорочується пропозиція нових робочих місць, зростає безробіття. У такій ситуації регіон швидко перетворюється в звичайний сировинний придаток. Отже, реалізація імпорто-заміщуючих інтересів лише відсуває в часі вирішення проблем зайнятості та може дорого коштувати робітникам.

На жаль, скасування протекціоністських заходів, які вже запроваджено вимагає великих затрат. Наприклад, оскільки інвестиції в захищені підприємства вже зроблено, перетворення цих підприємств на конкурентоспроможні на національному та світовому ринках вимагатиме багато часу та коштів, що призводить до зниження життєвого рівня населення, тому програми структурної перебудови часто перетворюються на болісні та непопулярні. Проте розподілена між споживачами ціна реалізації імпорто-заміщуючих інтересів зазвичай вища від переваг, які отримують захищені підприємства та їхні робітники. Зрештою цих робітників можна було б захистити набагато дешевше шляхом здійснення виплат з безробіття і забезпечення їх навчальними програмами, які допомогли б знайти нову роботу.

Прихильники реалізації імпорто-заміщуючих інтересів називали навіть "цифри у 70-75% - таким, нібито повинен бути рівень автономності вітчизняного виробництва, щоб воно твердо стало на свої власні ноги" [4, с.86]. Проте з часом стало цілком очевидно, що це абсурд і що без відновлення традиційних господарських зв'язків нам не обійтися, тому що не можна забувати, що самі імпортозаміщуючі інтереси ефективно нереалізовані в рамках замкненої в собі економіки. Тому ми вважаємо, що поширювані погляди на самозабезпечення в усіх основних напрямках виробництва і споживання з цієї причини не можна вважати раціональними.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Виходячи з вищесказаного, можна зробити однозначний висновок, що в період поступального переходу економіки України до ринкових відносин зростає актуальність проблеми регіонального управління суспільним життям, зокрема

забезпечення ефективного механізму формування суспільного добробуту окремих регіонів. Очевидно, що характер даного механізму насамперед залежить від державного устрою, передбаченого конституцією, реального ступеня децентралізації державного управління. Проте значно на вибір та поєднання окремих методів його регулювання впливає специфіка конкретної країни. Тому одним із перспективних напрямків для подальших наукових розвідок у даній сфері ми вважаємо розробку концепції реформування механізму формування суспільного добробуту окремих регіонів на основі ринково орієнтованих систем змішаного типу і принципів ефективного поєднання як західного досвіду, так і власних історико-економічних здобутків

Список літератури

1. Абрамов Н.М. Циклы в развитии экономики СССР / Под ред. З.И.Георгадзе. - Мн.: Навука і тэхніка, 1990. - 158с.
2. Паламарчук М. Регіональні дослідження: завдання і наукові підходи // Регіональна економіка. - 1996. - №1-2. - с.34-40.
3. Шнипер Р.И. Регион: экономические методы управления. - Новосибирск: Наука, 1991. - 320с.
4. Симоненко В.К. Регионы Украины: проблемы развития. - К.: Наукова думка, 1997. - 263с.
5. Сигов И.И. Региональные факторы развития общества: Роль и место в его ускорении. - Л., 1986. - 33с.
6. Гладій М., Долішній М., Писаренко С., Янків М. Регіональний менеджмент і моніторинг. - Л., 1998. - 67с.
7. Вольф М.Б., Клупт В.С. Статистический справочник по экономической географии стран капиталистического мира / Под ред. М.И.Бортника. Издание четвертое, переработанное. - М.: Издательство социально-экономической литературы, 1959. - 663с.
8. Статистический ежегодник Финляндии. Новая серия. Год восьмой. 1910. - Гельсинкфорсь: Издание центрального статистического бюро, 1910. - 548с.
9. Вольф М.Б., Клупт В.С. Статистический справочник по экономической географии капиталистического мира / Под ред. М.И.Бортника. - М.-Л.: Государственное социально-экономическое издательство, 1937. - 647с.
10. Кудров В.М. Статистика национального дохода США (история, источники, методы сравнения). - М.: Статистика, 1966. - 196с.
11. Новицький В. Національні інтереси України в контексті цивілізаційних детермінант і економічної глобалізації // Економіка України. - 2003. - №7. - С.12-18.
12. Чижова В.І. Інноваційно-інвестиційні пріоритети в період приватизації / Український інститут соціальних досліджень. - К., 1998. - 47с.
13. Рустамбеков Г.Б. Национальные экономические интересы (предпосылки, цели и средства достижения.) - Баку: Изд-во Бакинского Университета, 1998. - 243с.
14. Маршалова А.С., Новоселов А.С. Основы теории регионального воспроизводства: курс лекций / НГАЭиУ. - М.: ОАО Издательство "Экономика", 1998. - 192 с.
15. Шилепницький П.І. Аналіз європейської регіональної політики // Науковий вісник Чернівецького національного університету: Збірник наукових праць. Вип. 495. Економіка. - Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2010. - С.26-31.
16. Біла С.О. Інноваційні пріоритети розвитку міжрегіонального співробітництва в Україні // Сучасна економічна динаміка в контексті парадигми економічного розвитку Й.А.Шумпетера : Матеріали ХХ міжнародної науково-практичної конференції (14-15 жовтня 2011 р.). - Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. - С.37-39.

Аннотация

Б.Д. Сторощук, Т. И. Руцкая

**МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ
РЕГИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ ОБЩЕСТВЕННОГО БЛАГОСОСТОЯНИЯ**

Исследуются основные предпосылки, компоненты и результаты создания и функционирования механизма формирования общественного благосостояния на региональном уровне в условиях авторитарной и либеральной идеологий в разные периоды их существования. Проанализированы причины и последствия применения и длительной устойчивости данных подходов в условиях формирования рыночно ориентированной экономической системы. На основе проанализированных данных обосновывается не только неспособность данных инструментов в неизменном состоянии эффективно обеспечивать формирование общественного благосостояния разных регионов, но и их направленность на углубление проблем в данной сфере.

Ключевые слова: общественное благосостояние, экономика региона.

Summary

Bogdan Storoshuk, Tetyana Rutska

**MECHANISMS OF
REGIONAL STRUCTURE OF PUBLIC WELFARE**

We study the basic premise components and results of creation and functioning of the mechanism of formation of social welfare at the regional level under authoritarian and liberal ideologies in different periods of their existence. The reasons and implications of long-term stability data and approaches in the context of market-oriented economic system. Based on the analyzed data proved not only the inability of these tools as it is to effectively ensure the formation of social welfare in different regions, but their focus on deepening problems in this area.

Key words: social welfare, the economy of the region.